

UNIŠTAVANJE HRVATSKIH ARHIVA I ARHIVSKE BAŠTINE U RATU 1991-1992.

Hrvatska arhivska baština – memorija naše zemlje i našeg naroda – dijeli sve strahote rata koji je nametnut Republici Hrvatskoj.

Od 17. kolovoza 1990. započinje koordinirana akcija srpskih pobunjenika u Hrvatskoj i Jugoslavenske narodne armije protiv vlasti koja je konstituirana nakon demokratskih izbora u travnju iste godine. Kasnije će eskalacija agresije obuhvatiti i armijske rezerviste mobilizirane u Srbiji i Crnoj Gori i dovedene na hrvatski teritorij. Njima će se priključiti i samozvani dobrovoljački odredi ekstremnih četničkih i sličnih im političkih organizacija i stranaka izvan Hrvatske. Silnička Jugoslavenska narodna armija, u početku prikriveno, a ubrzo zatim otvoreno, štiti, podržava i koordinira zajedničke akcije uništavanja svega hrvatskoga: stanovništva, zemlje, prometnica, prirodnih i privrednih resursa, građevinskih objekata, cjelokupnog kulturnog naslijeđa. Nikada u svojoj povijesti Hrvatska nije istodobno na cijelom svom području doživjela tolike strahote ubijanja i razaranja. Izuzimajući kratkotrajnu oružanu akciju protiv Republike Slovenije (10 mrtvih), sve ratne operacije se vode isključivo na teritoriju Hrvatske. Ostale federalne jedinice (republike i pokrajine) bivše Jugoslavije ostaju pošteđene.

U svibnju 1991. stanovništvo Republike na referendumu glasa za samostalnu državu koja biva proglašena na Saboru 8. listopada iste godine. Njezinu suverenost uskoro počinju priznavati pojedine evropske zemlje da bi 15. siječnja 1992. Evropska zajednica, a odmah potom i pojedine vanevropske zemlje, učinile to isto.

Arhivski djelatnici su, zahvaljujući svom pozivu, posebno svjesni značenja ovih historijskih trenutaka svoje domovine. Oni su istodobno maksimalno angažirani da neprocjenjivo blago dokumenata o ovom narodu i ovoj zemlji zaštite od neprijatelja i sačuvaju budućim naraštajima.

KRONOLOGIJA UNIŠTAVANJA

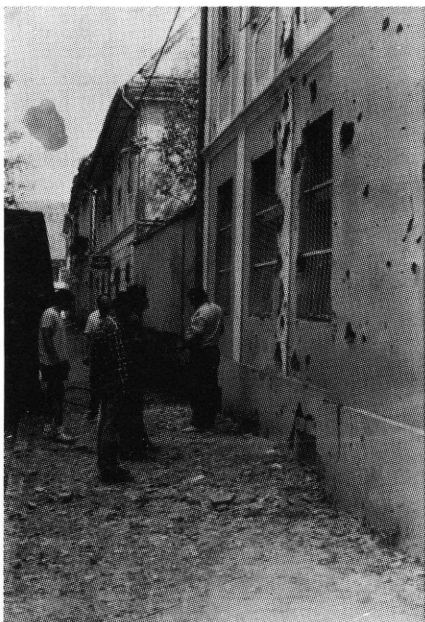
Ovaj tekst je i nastao s namjerom da se rekapitulira što se događalo s hrvatskim arhivima u ovom ratu i što smo mi, suvremenici tih zbivanja i arhivski djelatnici, poduzeli za njihovu zaštitu. Podaci koje iznosimo su neposredna svjedočanstva naših arhivista prikupljena u Arhivu Hrvatske telefonom, telefaksom, telegramom, pismenim izvještajima, fotografijom i razgovorom.

Od 13 arhivskih ustanova u Republici, 5 historijskih arhiva nije osjetilo ratna razaranja: Split, Rijeka, Pazin, Varaždin i Slavonski Brod. Međutim, kronologija koja slijedi će pokazati što se događalo s ostalom većinom naših arhiva.

2.9.1991. Petrinja, sabirni centar Historijskog arhiva u Sisku

Zgrada je mitraljirana iz teških mitraljeza, jedna granata je eksplodirala u neposrednoj blizini zgrade. Sva stakla na prozorima su porazbijana. Uništen je tom prilikom i dio drvenih okvira, a sama zgrada znatno oštećena.

Budući da je područje Petrinje još uvijek okupirano, u ovom času je nemoguće utvrditi stvarno stanje kako glede zgrade tako i arhivskih dokumenata koji se tamo čuvaju. (Bartol Biličić, ravnatelj)

*Zgrada Sabirnog arhivskog centra Petrinja, 2.IX.1991.
Pogled s parka*

12.9.1991. Historijski arhiv u Osijeku

Prva oštećenja na zgradi izazvana puškaranjem oko zgrade tokom noći. Mecima iz lakog naoružanja oštećena je fasada zgrade.*U unutrašnjosti zgrade razbijena je jedna izložbena vitrina. (mr. Ante Vukadin, ravnatelj)

13.9.1991. Historijski arhiv u Osijeku

Pucnjava koja je trajala tokom prethodne noći se nastavila ujutro. Pred zgradu arhiva je pala jedna granata i eksplodirala. Eksplozija je izazvala manja oštećenja na 7 do 8 mjesta na zgradi i razbijen je jedan prozor. (A. Vukadin)

14.9.1991. Historijski arhiv u Osijeku

U neposrednoj blizini zgrade je most na Dravi. Neprijateljske aktivnosti su usmjerene na uništenje mosta. Nakon snažne eksplozije na samom mostu, most je srušen. Od siline detonacija došlo je do znatnijih oštećenja objekta arhiva... Na istočnoj strani zgrade oštećena su troja vanjska vrata - oštećenja su znatna, a nastupila su uslijed snažne detonacije na mostu. Vrata se nalaze na prizemnom dijelu objekta... Uništena je komandna i kontrolna tabla uređaja za vatrodojavu. Na svim spojevima tavanice su pukotine. Cijeli krov je pretrpio oštećenja. Svi dimnjaci su oštećeni, a dva su porušena. (A. Vukadin)

Prilog br. 1, vidi str. 225

16-17.9.1991. Historijski arhiv u Karlovcu

U oružanim akcijama koje su trajale od 20,30 do 01,30 sati došlo je do razbijanja nekoliko prozora i oštećenja metalnih vrata na ulazu u sklonište. Razbijena su 3 prozora na prvom katu, a jedan na drugom katu. (dr. Đuro Zatezalo, ravnatelj)

19-20.9.1991. Historijski arhiv u Karlovcu

Dana 19/20. rujna, u još žešćem oružanom napadu na Karlovac na zgradi su oštećena 4 prozorska stakla i to: na istočnoj strani u prizemlju 1, na prvom katu 2 i na sjevernoj strani u prizemlju 1 staklo. Pored toga u prizemlju je razbijena jedna mramorna zaštitna i ukrasna ploča (Đ. Zatezalo)

21.9.1991. Historijski arhiv u Karlovcu

Ponovno bombardiranje cijelog karlovačkog područja rezultiralo je novim oštećenjima na zgradi arhiva. Od detonacije eksplodiranih granata popucalo je više prozora, uglavnom u prizemlju i na prvom katu južnog dijela zgrade. (Đ. Zatezalo)

29.9.1991. Historijski arhiv u Bjelovaru

Tog dana su zauzamani vojni objekti koje je Jugoslavenska narodna armija bila primorana napustiti. Dom JNA se nalazi nasuprot zgrade Historijskog arhiva. Na sreću, zgrada arhiva nije stradala. Na zgradi su vidljivi tragovi od udara pušćanih metaka. (Mijo Polančec, ravnatelj)

4.10.1991. Historijski arhiv u Karlovcu

Nastala su nova razaranja u gradu i tada je u zgradi arhiva došlo do oštećenja vodovodnih instalacija, nekoliko radijatora i toplinskih cijevi. (Đ. Zatezalo)

5, 6, 6/7.10.1991. Historijski arhiv u Karlovcu

Daljnja bombardiranja 5, 6. i 6/7. listopada bila su za Historijski arhiv u Karlovcu do sada najtragičnija. Tih dana zgrada arhiva pogođena je direktno na 5 mjesta krovne konstrukcije. Dva pogotka oštetila su najosjetljiviji dio krovne konstrukcije i probila krovnu deku, te nedaleko tog proboja bočnu stijenu zgrade s južne strane. Druga tri udarca na krovnu

konstrukciju oštetila su prostor oko dizala, njegovu zaštitnu konstrukciju, te gromobran. Na istoj, južnoj strani pogotkom u prvom katu probijen je zid jedne radne prostorije i u njoj uništeni prozori s metalnim okvirima, stolovi i ormari. Drugi pogodak iznad navedene radne prostorije oštetio je prostoriju u kojoj su bili smješteni fotokopirni aparati, kancelarijski pribor i druge potrepštine koji su uništeni ili većim dijelom oštećeni.

Pored direktnih pogodaka na krovu, jedna je granata pogodila jedan nosivi stup zgrade sa sjevera, a druga u njegovom pravcu je pogodila radionicu arhiva i uništila kako vanjske zaštitne metalne rešetke, armirane prozore, tako i unutrašnje vodovodne, električne, toplinske i instalacije klima uređaja. U radionici je u najvećem dijelu uništen radionički alat, gotovo cjelokupni pribor, ormari, metalne stalaže i sve drugo, kao i vrata na izlazu iz radionice u hodnik suterena. Na istoj strani zgrade, u prizemlju, od dijelova granate uništene su prostorije fotolaboratorija, svi prozori, nekoliko radijatora i gotovo svi aparati.

Na sve tri etaže zgrade, uglavnom s njezine tri strane, uništeni su prozori i to:

- 17 armiranih 120x45 s okvirima i zaštitnom mrežom
 - 12 armiranih 130x60
 - 1 armirani 112x58
 - 1 armirani 75x45
 - 147 nearmiranih 150x105
 - 2 nearmirana 164x110
 - 40 nearmiranih 115x50
 - 3 nearmirana 185x45
 - 3 nearmirana 200x55
 - 1 nearmirani 257x62
 - 4 nearmirana 112x62
 - četvera ulazna vrata 200x122
 - troja željezna vrata kod strojarnice i dizala
 - 1 staklena vrata s okvirom
 - 6 drvenih vrata sa štokovima i staklima
 - 11 zidnih ploha
 - 13 metalnih prozorskih okvira
- zidne zaštitne i ukrasne ispunjene fasadne ploče
sve zaštitne ukrasne Hunter-Douglas lajsne ispod zgrade s tri strane
niz rasvjetnih tijela
cijevi klima-uređaja
cijevi centralnog grijanja i dr. (Đ. Zatezalo)

*Pogled s druge strane
na uništenu radionicu i
fotolaboratorij HA Karlovac*

*Direktni pogodak na
krovnju konstrukciju
Arhiva sa zapadne strane,
6/7.X.1991.*

*Pogotkom granate s
južne strane zgrade
HA Karlovac u
spremište depozita,
uništena nosiva greda
krovne konstrukcije,
prozori, fasada i dvije
metalne police, no
građa nije oštećena*

5/6.10.1991. Historijski arhiv u Zadru

Na zgradu Historijskog arhiva i Naučne biblioteke palo je sedam granata. Naučna biblioteka je pretrpjela znatno veća oštećenja. Štete u Historijskom arhivu su: izbačeno je nekoliko štokova, u nekoliko spremišta su krhotine granata oštetile svodove i zidove, ulazna vrata su potpuno uništena, oštećeno je i mramorno stubište kojim se ulazi u arhiv.

7.10.1991. Arhiv Hrvatske u Zagrebu

Prilikom bombardiranja Gornjeg grada oštećene su dvije zgrade u dijelovima kojih se nalaze prostorije Arhiva Hrvatske. Na zgradi u Visokoj ulici 15 oštećena je krovna konstrukcija, a urušen je i dio crijepova. U Opatičkoj ulici br. 20 pukotine i napukline, koje su nastale još prilikom potresa u rujnu 1990, sada su toliko izražene da bi trebalo izvršiti pregled objekta od strane građevinskih stručnjaka.

7.10.1991. Historijski arhiv u Zagrebu

Od kazetne bombe koja je u 15,05 sati bačena na Dubravkin put nanesena je ogromna šteta arhivu. Na sjeverozapadnoj strani zgrade stradali su krov i prozori. Uništeno je, odnosno oštećeno:

1. staklo na 173 prozorska krila
2. jedna balkonska vrata s dovratnikom u čitaonici
3. 4 prozorska krila s pripadajućim doprozornikom
4. jedan stilski stolić i stolica
5. 120 m² krova

(Marijan Rastić ravnatelj)

16.10.1991. Vinkovci, arhivsko odjeljenje Historijskog arhiva u Osijeku

Na zgradu je pala granata i pričinila veću materijalnu štetu (stradalo je krovište, rogovi, letve, crijep, 1 dimnjak, 6 prozora). Na zapadnom dijelu objekta nastale su štete od indirektnog pogotka granate. Od te eksplozije oštećena je fasada i dio krovišta. Što se poslije dešavalo nije nam poznato. Tek znamo da je dio građe preseljen, a zgrada u ruševnom stanju (A. Vukadin)

13.11.1991. Historijski arhiv u Dubrovniku

Prilikom prvog razaranja palače Sponze neprijateljska je vojska toga dana u ranim jutarnjim satima s 2 projektila s navođenjem (tzv. "maljutke") direktno pogodila krov zgrade i istočni zid. Na krovu je nastala velika rupa u promjeru od 10 m², dok je ona na zidu napravila manja oštećenja i prouzročila pucanje prozorskih stakala na tom dijelu zgrade. Ova se granata još nalazi u zidu. (mr. Ivan Mustać, ravnatelj)

Prilog br. 2, vidi str. 226

16.11.1991. Historijski arhiv u Osijeku

Ovog dana je ponovno bombardiran i arhiv. Pogodena je zgrada arhiva projektilom velike razorne moći s južne strane. Prozori su stradali, vrata izbijena, police i grada uz dva prozora su oštećeni, uništeni su svi oluci (70 m) s južne strane. (A. Vukadin)

*Južna strana zgrade
Historijskog arhiva u
Osijeku, 16.XI.1991.
(Foto: Ljubomir Šarić)*

*Južna strana zgrade
Historijskog arhiva u
Osijeku 16.XI.1991.
(Foto: Ljubomir Šarić)*

21/22.11.1991. Historijski arhiv u Osijeku

U noći od 21. na 22.11.1991. direktno je pogodena topovskom granatom zgrada arhiva. Od pogotka nastala je velika materijalna šteta na sjevernom dijelu krovišta (zapadni dio objekta). Razbijen je krov, letve, rogovi, probijen strop. Zbog tih oštećenja prijete opasnost od prokišnjavanja i uništenja arhivske građe u jednom arhivskom depou. Od eksplozije granate nastala je šteta na dijelu fasade, prozorima sa sjeverne strane i rinama. (A. Vukadin)

30.11.1991. Historijski arhiv u Osijeku

"Sreća" koju je arhiv imao ovom prilikom je bila u nedostatku direktnih pogodaka. Pale su 4 granate desetak metara od arhiva s južne strane. Od brojnih šrapnela opet je stradala južna strana, čak po hodnicima i sobama su tragovi šrapnela. (A. Vukadin)

4.12.1991. Historijski arhiv u Osijeku

Događaj koji posebno ilustrira i hrabrost i požrtvovnost naših kolega u Osijeku. Za vrijeme utovara arhivske građe u veliki kamion, udarila je granata 5 m od kamiona s istočne strane. Kamion je jako oštećen, istočna strana arhiva je demolirana... Ovaj je pogodak najvjerojatnije djelo pete kolone. (dr. Stjepan Sršan, ravnatelj)

6.12.1991. Historijski arhiv u Dubrovniku

Bombardiranje stare gradske jezgre Dubrovnika je započelo u 5,45 sati i trajalo punih deset sati. Sponza je tada pogodena sa 7 pogodaka, projektilima tipa "maljutka". Pet granata je palo na krov zgrade prouzročivši kratere od 10 do 15 m². Jedna je granata pala u atrij zgrade i oštetila zidnu plastiku dok su sva prozorska stakla popucala. Drvenarija, vrata i prozori izrešetani su gelerima. Druga granata pogodila je opet istočni zid, ali nije prouzročila veća oštećenja. Prednji dio krovišta je urušen. (I. Mustać)

*Historijski arhiv
Dubrovnik,
Palača Sponza*

*HA Dubrovnik,
Sponza – južno krilo*

3.1.1992. Historijski arhiv u Osijeku

U 18 sati toga dana treba nastupiti u Hrvatskoj primirje utanačeno prethodnog dana u Sarajevu. Agresorska Jugoslavenska narodna armija stoga koristi zadnju priliku i Osijek proživljava najžešći napad od početka agresije. Tako i zgrada arhiva stradava po šesti put. U blizini zgrade je eksplodiralo nekoliko granata. To je prouzročilo nova oštećenja prozora, vrata, krova i zidova. Dvoja velika hrastova vrata su razbijena. Od 30 prozora na južnoj fasadi nijedan nije ostao čitav. Sva su stakla porazbijana (S. Sršan)

Osijek, Dubrovnik, Karlovac čine krajnje vrhove trokuta u mreži hrvatskih arhiva. Ova tri arhiva su pretrpjela i najveće ratne štete.

Karlovački arhiv je sagrađen pred desetak godina. To je jedina nova arhivska zgrada u Hrvatskoj građena u skladu sa zahtjevima suvremene arhivske prakse. Istodobno, ovaj arhiv je pretrpio najveća oštećenja.

Njegovu sudbinu dijeli osječki arhiv. Kasarna iz doba Austro-Ugarske potpuno je adaptirana za potrebe arhiva 1972-1980.

Dubrovački arhiv se čuva u palači Sponza. To je, uz Knežev dvor, najvažnija zgrada Dubrovačke Republike koja nam je sačuvana. Od njenog dovršenja 1517. do 3.11.1991. preživjela je niz manjih i dva velika potresa (1667. i 1979.), ali nikada nije bila meta oružanog razaranja. Ova palača, u sintezi gotike i renesanse, je spomenik svjetske kategorije. Danas čuva najveću vrijednost Dubrovnika, arhiv Dubrovačke Republike. Sva dokumentacija države, od konca 13. do početka 19. stoljeća, je skoro u potpunosti sačuvana. Takvoj cjelovitosti arhivskog naslijeđa nema premca ni među najvećim evropskim arhivima. Ova je napomena bila potrebna da bi se shvatilo kakav je kulturni zločin bilo bombardiranje dubrovačkog arhiva u dva navrata.

DOKUMENTI KOJI SE ČUVAJU IZVAN ARHIVA

Dokumenti izvan arhivskih ustanova su na nekoliko mjesta teško stradali.

Prema našim dosadašnjim saznanjima to se prvenstveno odnosi na katastar drniške općine. Zgrada sa svom dokumentacijom ovog katastra, koji datira od 1825. do 1928. godine, je izgorjela. To je do sada najveća šteta koju smo mogli utvrditi nad arhivskom baštinom. I knjige i mape i popratna dokumentacija katastra za cijelo drniško područje je nestalo u plamenu prilikom neprijateljskog prodora u Drniš.

Budući da agresija na Hrvatsku još nije okončana i da su pojedini dijelovi zemlje još pod neprijateljskom okupacijom, ovaj izvještaj ne može biti u ovom trenutku ni cjelovit ni konačan.

ARHIVISTI U SPAŠAVANJU BAŠTINE

Čim se shvatilo da za neprijatelja spomenici kulture, iako obilježeni međunarodnim znakom Haške konvencije, predstavljaju mete, a ne objekte koje se ne smije gađati, pristupilo se opsežnim pripremama sklanjanja arhivske baštine na skrovita i sigurnija mjesta. Djelatnici u arhivima se posvećuju posebno pitanjima eventualnog spašavanja arhivalija: iz ruševina, u slučaju požara, ili u slučaju ako se namoče velike količine građe. Budući da je svo bogatstvo naših arhiva već mikrofilmirano, u više dislociranih kopija, naši arhivski fotolaboratoriji su svoje usluge pružili drugim kulturnim ustanovama kojima je bilo potrebno kompletirati mikrofilmiranje.

Posebna je pažnja posvećena sigurnosti registratura na području nadležnosti svakog pojedinog arhiva, odnosno Arhiva Hrvatske.

Naši arhivisti su uz savjesnost i požrtvovnost, iskazali u više slučajeva i nevjerojatnu hrabrost primjer koje je i opisani događaj u Osijeku od 4. prosinca 1991.

HRVATSKI ARHIVI I SVIJET

Potkraj kolovoza 1991. Arhiv Hrvatske se obraća apelom stručnim međunarodnim institucijama. Isti tekst apela za zaštitu arhivskog naslijeđa Hrvatske je upućen na adresu generalnog sekretara UNESCO-a (*prilog br. 3, vidi str. 227*), Federica Mayora, i na adresu Međunarodnog arhivskog savjeta. Tada je Uneskov funkcionar još potpuno pod utjecajem Beograda pa je njegov odgovor sasvim neprimjeren i šalje ga s velikim vremenskim odlaganjem. Stoga Arhiv Hrvatske nije ni nastavljao akciju preko UNESCO-a.

Nasuprot tome, Međunarodni arhivski savjet, preko svog izvršnog direktora, dr. Charlesa Kecskemetija, poduzima niz akcija kod međunarodnih čimbenika radi zaštite hrvatske arhivske baštine. Polazeći od bjelodane činjenice njezine ugroženosti, dr. Kecskemeti se angažira na njezinu zaštitu bez ikakvih političkih primisli i kalkulacija.

U Zagrebu je 25. rujna 1991. održan prvi plenum hrvatskih arhivista i povjesničara u ratnim uvjetima. Hrvatski arhivisti i povjesničari su se okupili da bi prosvjedovali protiv ratnih strahota u Hrvatskoj te apelirali na razum svih onih koji mogu učiniti da rat prestane. Izražavajući žalost i ogorčenje strašnim zbivanjima u Hrvatskoj, smrću tolikog broja ljudi, posvemašnjim razaranjima materijalnih dobara, cijelih gradova i naselja,

uništavanjem najvrednijih povijesnih spomenika, crkava pa i groblja, hrvatski su arhivisti i povjesničari iznenadeni šutnjom srbijanskih intelektualaca, a napose arhivista i povjesničara jer bi upravo oni trebali biti svjesni određenih povijesnih činjenica. Nazočni su upoznati s odlukom Saveza društava arhivskih radnika Hrvatske o istupanju iz Saveza arhivskih radnika Jugoslavije, a dr. Petar Strčić dao je ostavku na dužnost predsjednika SARJ i člana Predsjedništva tog saveza (*prilog br. 4, vidi str. 228*).

Na adresu Saveza društava arhivskih radnika Hrvatske su stigla dva odgovora, jedan od mr. Ljiljane Marković, sekretara SARJ, a drugi, bez potpisa, ali s pečatom Saveza društava arhivskih radnika Srbije (*prilozi br. 5 i 6, vidi str. 229 i 230*).

Od 2. do 5. listopada 1991. je u Maastrichtu, Nizozemska, održano savjetovanje "Arhivi i Evropa bez granica". Naši predstavnici, mr. Miljenko Pandžić i mr. Martin Modrušan, arhivski savjetnici u Arhivu Hrvatske, su na ovom najvećem međunarodnom arhivističkom skupu prošle godine obavijestili kolege o situaciji u Republici Hrvatskoj i posebno o ugroženosti njezinog arhivskog blaga. Njihovim nastupima u diskusijama uz pojedine teme prvenstveno o zakonskoj zaštiti arhivske građe kao i brojnim osobnim kontaktima, međunarodni arhivski krugovi su upoznati s osnovnom istinom o razaranjima i stradanjima u Hrvatskoj.

U Zagrebu je 14. i 15. prosinca 1991. u organizaciji Ministarstva prosvjete i kulture Republike Hrvatske, Kunsthistorisches Museuma iz Beča i ARCH fondacije, na čelu koje je barunica Francesca Thyssen-Bornemisza, održana međunarodna konferencija o poduzimanju konkretnih akcija na zaštiti ratom ugrožene i devastirane hrvatske kulturne baštine. Arhiv Hrvatske ukazao je na štete na hrvatskim arhivima i zajedno s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom izradio Prijedlog zaključaka za konkretne oblike pomoći oko zaštite i obnove.

Tekst dovršen 1. veljače 1992.

Ivo Ficović

Napomena uredništva: nakon predaje ovog teksta u tisak, došlo je do agresije i na Republiku Bosnu i Hercegovinu, a nastavljena su i razaranja na području Republike Hrvatske. Naročito teška razaranja trpe Sarajevo, Mostar i drugi gradovi širom Bosne i Hercegovine. Zbog intenzivnih ratnih zbivanja u Posavini (kako na hrvatskoj tako i na bosanskoj strani), Slavonski Brod je svakodnevno na udaru neprijateljskog topništva i avijacije te je oštećena i zgrada Historijskog arhiva Slavonski Brod, što u ovom ranijem tekstu nije spomenuto.

Prilog br. 1: Izvještaj HA Osijek o šteti, upućen Arhivu Hrvatske
14.9.1991.

8 54 41110 ZAKOD ZA ZAŠTITU SPOVEDNIKA KULTURE 054, Ser. 19, 1991 07:15 PM

PAGE

Historijski arhiv u Osijeku

Historijski arhiv u Osijeku

REPUBLIKA HRVATSKA

ARHIV HRVATSKE

ARHIV HRVATSKE

Pril. br. 1	14.9.1991
Klasifikacija	02-08/91-09/10
Uredbeni broj	212-D-91-1-2

Klas.: 612-06/91-07/02
Ur. Broj: 2154-20-04-97-2
Ostik.: 17. rujna 1991.

- ARHIV HRVATSKE - ZAGREB
- REGIONALNI ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE - OSIJEK
- EKSK. KRIZNI ŠTAB OŠTINE OSIJEK

Predmet: izvještaj o šteti

U subotu, 14 rujna 1991. došlo je do snažne eksplozije na mostu preko rijeke Trave. Od eksplozije i detonacije uništen je most. U blizini se nalazi objekat Histodijezog arhiva u Osijeku. Od siline detonacije došlo je do snažnijih oštećenja objekta Arhiva. Na sreću zgrada Arhiva još nije dobila izravan pogodak. No, budući je objekat uz sami most, a kako je Barenjs pod kontrolom okupatorske vojske i četnike, to je opasnost direktnog pogotka izuzetno velike.

- U nedjelju, 15. rujna 1991. komisaža u sastavu:
 - Ante Vukšić, prof. direktor Arhiva
 - Stjepan Štefan, prof., rednik Arhiva
 - Ljubomir Šerić, rednik Arhiva
 - Željko Vrban, rednik Arhiva
 - Jedran Antolović, dipl. inž. rednik Regionalnog zavoda za zaštitu spom. kulture i član Kriznog štaba opć. Osijek

- obila je zgradu Arhiva i utvrdila sljedeća oštećenja:
 - Glasna ulazna vrata / sa sjevernoj str. / pretrpjela su manje oštećenje pokidana je brava i stradao dio tijela vrata- pokretni dio
 - Ulazna vrata sa sjevernoj strane / pomoćni ulaz / razbijena
 - Na prvom katu objekta u sobi br. 20 razbijeno staklo
 - U sobi br. 14 na prvom katu polupuna staklo na prozoru
 - Na prozoru u sobi br. 12. polupuna staklo
 - Na prozoru u sobi br. 8 / biblioteka / polupuna stakla na prozoru;
 - U sobi broj 7 polupuna stakla na prozoru

Klas.:
Ur. Broj:
Ostik.:

- 8. Na prozoru u sobi broj 5 / najniže / polupuna stakla
- 9. Polupuna stakla na prozoru u sobi broj 4 / - trespaz - / Manje oštećenje na vratima prese WC / no hodniku / - oštećena brava
- 10. Na prozoru ispred WC polupuna stakla
- 11. Na svim prozorima istočnog krila zgrade / kat / polupuna prozori-stakla
- 12. Oštećena vrata na sobi broj 28 / deo sa metične knjige /
- 13. Na sobi br. 25. oštećena brava na vratima
- 14. Na istočnoj strani zgrade oštećena su troja vanjska vrata- oštećenja su značajna, a nastupila su usljed snažne detonacije na mostu. Vrata se n nalaze na prizemnom dijelu objekta.
- 15. Na prozoru u velikoj sobi stana oštećena su dva stakla na dva prozora
- 16. Na stanu - unutarnje vrata - znatno su oštećena
- 17. Vrata ne ulazu u kupatilo u stanu znatno su oštećena
- 18. Urednjak za vatrodjelu kontrolna i komandna tabla uništena je.
- 19. Polupuna stakla na prozoru depon br. 37 / dve prozore /
- 20. Na prozorima / 2 / u deponu br. 39 polupuna stakla
- 21. U deponu broj 40 / 1 prozor / polupuna stakla
- 22. U deponu br. 42 polupuna stakla na prozoru
- 23. U deponu broj. 45 / 2 prozora / polupuna stakla
- 24. Oštećena vrata- ulazna - sa južne strane u malom prihvatnom deponu
- 25. Oštećena vrata na ulazu u podrum

Tijela zgrada je pretrpjela lakša oštećenja - pukotine na svim spojevima kavenice- stropa i poprečnih zidova. Dijeli krov je pretrpio oštećenje. Bit će potrebna izvršiti snatne redove na sanaciji.

Svi dimnjaci su oštećeni i s dva su poružena. Na istočnoj strani objekta manja oštećenja vidljiva se na fasadi. Ante Vukšić, Jedran Antolović, Stjepan Štefan, Željko Vrban, Ljubomir Šerić

Ante Vukšić
Jedran Antolović
Stjepan Štefan
Željko Vrban
Ljubomir Šerić

5:000 Ošijek, Kamila Filingerova Br. 1, tel. 24-177, 24-54.

Prilog br. 2: Brzopjavi o štetama na zgradi HA Dubrovnik upućeni Arhivu Hrvatske, studeni 1991.

DUBROVNIK/TF 140/157 20 1100

URGENT
ARHIV HRVATSKE
MARKA MARULICA 21
ZAGREB

56

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

ARHIVSKA ZGRADA SPONZA POGODJENA SA DVA PROJEKTILA PRVI U JUJNI ZID PROUZROKOVAO STATICKE POREMECAJE OLOK JE DRUGI NAPRAVIO NA KROVU PUKOTINU OD 8 KVADRATA STOP DRUGA DVA POGODKA U ZVONIK ZIDINE PROUZROKOVALA OSTECEENJA KROVISTA UZ POGODKE IZ TIESKOG MITRALJEZA STOP NA KOROVISTU PRONADJENA 24 OSTECEENJA OD 30X CM

DO POLA METRA STOP U PRIZEMLJU OSTECEANA POLOMLJENA VRATA I PROZORI STOP NA PRVOM KATU POLOMLJENA POLOVICA PROZORA STOP PUKOTINE NA KROVU I PROZORIMA SANIRANI MAJLONSKIM FOLIJAMA PRVOM I SPECIJALNIM OBLOGAMA STOP PUKOTINA NA KROVU I OSTECEVI ZID PROPUSTA VODU KOJU SANIRAMO POMOCU KANTI DANONOCNIM DEZURSTVOM STOP SPRIJECENO PRODIRANJE VODE PREMA TREZORU ARHIVA DUBROVACKE REPUBLIKE STOP U SLUCAJU POTREBE IZVRŠIT CEMO EVAKUACIJU STOP OBLIROM NA VAZNOST DUBROVACKOG ARHIVA MOLIMO OBAVJESTITI VLADU REPUBLIKE HRVATSKE SVE REPUBLICKE ARHIVE I AKADEMIJE MEDJUNARODNI ARHIVSKI SAVJET TE MINISTARSTVA KULTURE ITALIJE AUSTRIJE FRANCUSKE SPANJOLSKE NJEMACKE ENGLESKE I TURSKE STOP ZATRAZITI NJIHUVU POMOC I INTERVENCIJU

MATO KAPOVIC

COL 8 24 30 CH TAKO 08 30 CH

URGENT 21

150/152
dubrovnik 30 B 1040

URGENT
HITNO

ZAGREB
nc
16.11.1991
41000

16.11.1991

Arhiv Hrvatske
Marulićev trg 21
Zagreb

smirili ostecenje prozora vrata i krovist stop
rijesili problem tehnicki scemama stop
svi zivi i zdravi nastavljamo rad u normalnim uvjetima
mato kapovic

col 21

Prilog br. 3: *Apel Arhiva Hrvatske upućen generalnom sekretaru UNESCO-a, 6.9.1992.*

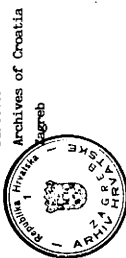
- 2 -

on the building. Old parish registers, the best evidence of Croatian population living in the territory, are mostly endangered and the priests, at some places, have hidden them in the tombs. Many cases of taking away the archives by enemy are well known in the war history. Our enemy, however, tries to destroy the archives - the written evidence of Croatian presence here, in Croatia (!), for centuries. It corresponds with its imperialistic aims: to enlarge its territory at the expense of the Republic of Croatia. We must let you know on danger and damages, asking you kindly for your professional and all possible help to protect the archival treasure in the Republic of Croatia. At the same time, we protest against this war imposed to Croatia. We appeal to the United Nations to take all possible steps to stop the war in our country.

Thank you for your attention,

with kindest regards

Dr. Josip Kolanović
Josip Kolanović
 Director

Zagreb, september 6, 1991.

ARHIV HRVATSKE

U N E S C O
 The Secretary General

Sir,

As you know war has been led in Croatia for months. The war has been imposed on Croatia in order to occupy and then take away the most of its territory. A special characteristic of this dirty war is destruction and devastation of movable and immovable cultural monuments. They seem to be one of the planned targets in order to cut up cultural and historical roots of the 13 centuries of Croatian nation in this territory and to destroy all evidence of its cultural identity since Croats are one of the oldest European nation. Thanks primarily to their civilisation they survived in spite of unfavorable historical and political circumstances.

The Archives of Croatia together with their 13 regional archives keep the documents made as early as in the 16th century up to our days. They also take care of precious archives of churches, monasteries, various institutions. Due to its cultural development Republic of Croatia has the richest archives in the Balkans. The sources kept in the Croatian archives are of the extreme importance for history not only of Croatia, but of the Balkans as well as of the Mediterranean world.

Now, at the end of the 20th century, in this war, the Croatian archives are endangered to be destroyed. Similarly to the genocide carried out on the Croats in the occupied regions, the archives are likely to be exterminated. The building of the archives in Petrinja was hit by grenades. The occupational army directed them at the very sign of the Hague Convention which was

ARHIV HRVATSKE - 41000 Zagreb - Manušev trg 21 - Yugoslavia - Telefon: 445-609 - Fax: 446-325

Prilog br. 4: *Prosvjed hrvatskih povjesničara i arhivista, 25.9.1991.*

2

PROSVJED HRVATSKIH POVJESNIČARA I ARHIVISTA

Hrvatski povjesničari već su 4. srpnja ove godine objavili svoj protest protiv nesiljs u Sloveniji i Hrvatskoj. Sede, na prvom plenuu u teškim retnim uvjetima, zajedno s arhivistima, ponovno prosvjedujemo protiv retnih strahota u Hrvatskoj s koje se proširaju i na Bosnu i Hercegovinu te speliramo na rezum svih onih koji mogu učiniti de ratne strahote trajno prestanu.

Već godinu dana treje tragedije Hrvatske, hrvatskog naroda i drugih etnosa u njoj. Naped na Hrvatsku sede je pojšečan i sustvnom okrušanom velikosrpskom agresijom, uz presudno aujelovanje tzv. Jugoslavenske narodne armije. Ožalošćeni smo i ogorčeni strešnim zbivenjima - smrću tolikog broja ljudi, totalnim rezaranjima materijalnih dobara, cijelih gradova i nselja, uništavanjem najvrijednijih povijesnih spomenika, s takofer i crkave ps i groblja. Zapanjeni smo argontanošću, brutalnošću i neodgovornošću nepedeš. Iznenadeši smo šutnjom srbijanskih intelektualaca s nepose povjesničere i arhivista jer bi upravo oni trebali biti svijesni određenih povijesnih činjenica.

Velikosrpske ideje bile je besmislena već u vremenu kada je nastala u 19. stoljeću, jer poseže za teritorijama Balkanskog poluotokte koji nikada nisu bili srpski. Damašnji zepadni Srbi počeli su dolaziti u Hrvatsku osobito tek od 16. st., zajedno s turskim osvajašem ili kao njegovi bjegunci Vlasi. Ovdje se ukljuđuju u novu drševu - Hrvatsko Kraljevstvo. Velika većina njih u potpunosti se seživjela s hrvatskim narodom.

Prospedenje boljševičko-komunističkog režims u Evropi i uvo enje višestranačkoga, demokratskog susteva u Hrvatskoj i naše odlučno hrićenje de postignemo cjelovit suverenitet, dirnuo je u privilegije određenih srpskih i srbijanskih skupina. One su izdšno potpomognute trenutnim nosiocem velikosrpske agresije Slobodanom Miloševićem, krenule u rat, povukveši za sobom dio zavedenoga i ucljenjenog srpskog stanovništva. Velikosrpska agresija ponovno je očivila ideju Velike Srbije i uvukle Jugoslavenske narode u najveću tragediju. Velikosrpska agresija na Hrvatsku uništava, pored ljudskih života, i našu povijesnu baštinu, spomenike neprocjenjive vrijednosti, svjedoke postojenja/identiteta hrvatskoga naroda. Strateo je, na primjer, grad-spomenik Šibenik, sters prijestolnica hrvatskih kraljeva, te Varaždin, sijelo Hrvatskog sabora i benova.

kozrušeni an mnogi krttovi, na primjer, Vukovar, Vinkovci, Petrinje, Hrvatska Kostanjica, dželavi Osijek, na utaru su i enički Split, Zadar, Trogir - itd. itd. Uništeni su ili oštećeni mnogi naši muzeji, knjižnice, arhivi, galerije, našk i bolnice, dječji vrtići i starački domovi. Pred nama je ponavljenje vartalskog rezaranja iz vremena sinovsra vijeka i turskih srednjovjekovnih prodora. Mnoge su naše tvornice i drugi pogoni uništeni kao rezultat velikosrpske i hrvosvoine agresije.

Hrvatski povjenici i arhivisti najoštrije osuđuju duhovne zaetnike obnovlenoga velikosrpsstva i sve provodi belje ovit retnih strahota. Hrižimo trajan prekid rete i otvaranje procesa pregovora kao jedinog puta prema miru i rezarušavanju na civilizacijskoj podlozi. Pozivamo sve kolege u Jugoslavenskim republikama i autonomnim pokrajinama kao i sve naše kolege povjesnike i arhiviste u svijetu da javno osude uništavanje ljudskih života, te materijalnih i kulturnih dobara. Pomognite nam da zaustavimo agresiju i ret!

Zagreb, 25.9.1991.

Prilog br. 5: *Odgovor sekretara SARJ upućen Savezu društava arhivskih radnika Hrvatske, 17.10.1991.*

ARHIV APARATNA PAKETIRANA - SAVETI KRISTIANI...
УПРАВЉАЊЕ АРХИВА - СЛОВАРСКИ АРХИВ БЕОГРАД
АРХИВ ЈУГОСЛАВИЈЕ - ЈУГОСЛАВИЈЕ

Knj. Broj 2012
17.8.1991.
BEOGRAD
HISTORIJSKI ARHIV

SISAK

Rade Končara 21

Republika Hrvatska
HISTORIJSKI ARHIV

Pril. 21. 10. 1991.
Org. jed. 346-2.

Savez društava arhivskih radnika Hrvatske

Primili smo dopis sa priloženim Apelom iz kojih vidimo da prekidate saradnju sa Savezom arhivskih radnika Jugoslavije, kao i ostavku dosadašnjeg predsednika Saveza arhivskih radnika Jugoslavije dr Petra Strčića, predsedavnika Vašeg Saveza u Predsedništvu SARJ.

Upoznati smo sa odlukom vašeg vrhovništva o povlačenju svih predstavnika u organima društvenih organizacija i udruženja na nivou Federacije koje je u osnovi sprovedeno.

Sa žaljenjem konstatujemo da su vaša obrazloženja ponajmanje bazirana na stručnim problemima, već na političkoj i medijskoj propagandi koja se vodi na vašem području. Bilo bi krajnje neceleshodno da vam na tako tendenciozne i istorijsko neprihvatljive napade odgovorimo, ili da vam, na osnovu informacija koje su nam dostupne, prezentujemo zločine izvršene nad srpskim narodom i srpskim spomenicima kulture koji prevazilaze sve što je istorija hrvatsko-srpskih odnosa zabeležila do danas.

Mislimo da težište odnosa naših društava treba da bude na ostvarivanju ciljeva i zadataka arhivske službe, unapređivanju njihovog rada, rešavanju staleških pitanja zaposlenih u arhivskim organizacijama i rešavanju zajedničkih problema u kojima se danas nalazi arhivska služba.

Sekretar SARJ

Ljiljana Marković

Prilog br. 6: *Odgovor Saveza društava arhivskih radnika Srbije (bez potpisa) upućen Savezu društava arhivskih radnika Hrvatske, 18.11.1991.*

- 2 -

OPŠTINA HRVATSKA
HISTORIJSKI ARHIV

Br.	18. 11. 1991.
Dr.	
346.3	

islošeni uništenju, a da i ne napominjemo sudbinu koju doživljava Spomen-musej u Jasenovcu.

A i da vas zapitamo, nije nam poznato, da li ste bilo kome, ili bilo kade, uputili apel sa obzvu rasornih spomenika, u proteklom ratu bilo koje vrste, tog naroda koji uživa ista prava, a što je još tužnije, ako na to niste reagovali.

I na kraju, danas kada sa svih strana stižu vesti o nepoštovanju spomenika kulture, a posebno o njihovoj alopotrebi u vojne svrhe, ho je taj koji je alopotrebe Hašku konvenciju, ostavljamo da promislite sami.

SAVEZ HRVATSKA ARHIVSKIH RADNIKA HRVATSKE
HISTORIJSKI ARHIV

B. J. S. A. K.
Boris Kodvara 21.

Primiti smo vaše pismo u kome nam šaljete Apel i Prosvjed istoričara i arhivista Republike Hrvatske, kao i ostavku dr Petra Strčića na dužnost predsjednika HARI-a.

Pročitavši vaš dopis sa šaljemo konstatujemo da su se u našu struku umesale reči, koje nisu basirane na struci, već na političkoj i medijskoj propagandi. I vaš i naš, sadatak je da se bavimo zaštitom arhivske građe kao jednim od spomenika kulture, bez obzira čija ona bila, a ne da je sanosario u korist politike.

Šta što je inicioran politikom, imenosadjuje nas rečnik i neprihvataljivo tumačenje, koje se svema pridaje, a što je ukinjeno obilježno sa određenom tendencijom. Srbija nije ni sa kim u ratu, zato smatramo da oni ne zaslužuju da na njih odgovaramo.

Mo ipak podsetimo vas na jedan stvar is vašeg Apela, u kome kažete da u skladu sa ustavnim i drugim odredbama Srbi uživaju ista prava kao Hrvati i drugi građani. Ako je tako, sašto se ni jednom rečju ne spominje srpski narod i njegovo stradanje u današnjoj Hrvatskoj. Kulturoso nasledje Srba u Hrvatskoj čine pored arhivske građe, rukopisne i stare štampane knjige, škole i razni sakriveni predmeti uostalo izveđe, koji su našlost i danas, kao oni u Pakracu,

Tabelarni prikaz šteta po arhivima u Republici Hrvatskoj

Legenda:

Vrsta oštećenja:

1. Konstrukcija: temelji, nosači, vanjski zidovi
2. Krov
3. Unutrašnji zidovi, podovi, stropovi, stubište
4. Instalacije: električne, vodovodne, kanalizacija, centralno grijanje, telefon, klimatizacija, vatrodajava
5. Prozori, vrata
6. Aparati, alat, pribor
7. Namještaj

Stupanj oštećenja:

- * malo
- ** djelomično
- *** dosta
- **** potpuno

Arhiv	Datum	Vrsta oštećenja	Stupanj oštećenja
1	2	3	4
Arhiv Hrvatske: Visoka 15 Opatička 20	7.10.1991.	2 1	* *
Historijski arhiv Bjelovar	29.9.1991.	1	*
Historijski arhiv Dubrovnik	13.11.1991.	1 2	* **
	6.12.1991.	1 2 3 5	* *** * ***
Historijski arhiv Karlovac	16/17.9.1991. 19/20.9.1991.	5 3 5	** * **
	21.9.1991.	5	**
	4.10.1991.	4	***
	5.,6.,	1	***
	6/7.10.1991.	2 3 4	*** *** ****

1	2	3	4
		5	****
		6	****
		7	****
Historijski arhiv Osijek	12.9.1991.	1	*
		7	*
	13.9.1991.	1	*
		5	*
	14.9.1991.	2	***
		3	***
		4	***
		5	***
Arhivsko odjeljenje u Vinkovcima	16.10.1991.	1	***
		2	***
		5	***
	16.11.1991.	1	***
		3	***
		5	***
		7	***
	21/22.11.1991.	1	***
		2	***
		3	***
		5	***
	30.11.1991.	1	**
		3	**
		5	**
4. 12. 1991.	1	***	
	3	***	
	5	***	
3.1.1992.	1	***	
	2	***	
	3	***	
	5	***	
Historijski arhiv Sisak: Sabirni centar u Petrinji	2.9.1991.	2	***
		5	***
Historijski arhiv Zadar	5/6.10.1991.	3	***
		5	***
Historijski arhiv Zagreb	7.10.1991.	2	***
		5	***
		7	***